

Iskola Buda egykori határán

(Népszabadság Budapest melléklet 2000. november 27.)

A ciszterci rend budai megtelepedésének szándéka egybeesett az éppen kiépülő városrész igényeivel

Szentimre városi anziksz tóval, templommal, gimnáziummal „A Feneketlen-tó nádasában, a kis klubház mögött alagútszerű folyosókat törtünk és vigvamokat, rejtett hadiszállásokat rendeztünk be magunknak a víz fölött. Volt egy eldugott valódi revolverünk, és egyszer este bemásztunk a nyomdába.”

Ha Ottlik Géza sorait az Iskola a határon című regényéből önéletrajzszerű, s így valamelyest hiteles beszámolóként fogadjuk el, úgy a leírtak a regény belső ideje szerint a környék 1923 előtti állapotát tükrözik. És valóban, akkor még sok, a mai képet meghatározó épület nem állt. Például a templom és a gimnázium. De hol is vagyunk? Budapest XI. kerületében, vagy ahogy errefelé „nem hivatalosan” mondják, a Szentimrevárosban. Pedig 1930-tól, mikor levált az I. kerületről, közigazgatási neve is ez volt, ahogy főútját is Szent Imre herceg útjának hívták egészen a háború végéig, mikor ismét Villányi út lett a neve.

A névválasztást – azaz a patrónus megválasztását – az 1907-es jubileumi esztendő, másrészt az ifjú Imre nevelőjéről, Szent Gellért mártír püspökről elnevezett hegy közelsége indokolhatta. Ekkor kezdte meg működését egyébként az akkori Fehérvári úton, Ottlik gyermekkori háza mellett a budai Szent Imre Kollégium is. (Nemrégiben Szent Imre herceg háború előtti budapesti nagy ünnepségsorozatáról számoltunk be ezeken a hasábkokon, fővárosi kultuszáról, amelynek részét jelentik az itt hivatkozott közigazgatási lépések is.) Ma itt áll a Feneketlen-tó szomszédságában, festői környezetben a Szent Imre-plébániatemplom és mellette a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium.

A ciszterci rend budai megtelepedésének szándéka szerencsésen egybeesett az éppen kiépülő városrész igényeivel. Egyfelől a már említett egyetemi kollégium és a szintén itt helyet kapó Műegyetem mellé szükségesnek látszott egy közép fokú intézmény alapítása is, amit a környék társadalmi összetétele is indokolt. Másfelől egyre égetőbb lett a templomépítés is, hiszen az ott élők kénytelenek voltak a tabáni templomhoz elzarándokolni, melynek még a tornya se látszott ide.

A tervekről leghívebben talán az a levél számol be, melyet dr. Békefi Rémig zirci apát írt rendtársainak 1912 februárjában. „A legszigorúbb titoktartás mellett kedves mindnyájukat a következőkről értesítem. Januárus hó derekán gróf Zichy János vall. és közokt. miniszter úrnál bemutatkozván, megemlítettem neki, hogy Rendünk belső fejlesztése végett Budapesten gimnáziumot óhajtanék átvállalni. Ő az eszmét nagyon melegen üdvözölte. Januárus hó legvégén meg dr. Glattfelder Gyula Csanádi püspök úr vetette fel előttem a kérdést – bizonyára a miniszter úr közbelépése alapján –, hogy a szent Gellérthegy déli oldalán tervezett Szent Imre gimnáziumot hajlandó volna-e a ciszterci rend átvállalni?”

Három nappal később pedig már arról értesíti az apát a minisztert és a püspököt, hogy „mind a hét konvent és rendház egyhangúlag” támogatja a javaslatot. Ennek megfelelően még abban az évben megindult az oktatás, igaz, akkor még csak átmeneti helyen, a Váli utca székesfővárosi elemi és polgári leányiskola még teljesen be nem népesített épületében, mintegy társbérletben. A rend az állandó ház – templom és főgimnázium – megépítésével sem akart késlekedni. 1914 márciusában felhívást tett közzé tanulmányterv készítésére, melyben a kor jeles építészeit hívja meg. Az első díjat Györgyi Dénes pályázata kapta.

A háború azonban közbeszólt, az épület, mely alapvetően más hangulatú, mint a mai, soha nem készülhetett el. A tervek alapján az erdélyies épületegyüttes talán az Áldás utcai általános iskolához hasonlított volna, vagy Györgyi saját, Kós Károllyal közösen tervezett épületére, a Városmajor utcai

iskolára. A jelenlegi neobarokk épület a háborús viszontagságok után végül csak 1929-ben épült meg Wälder Gyula műépítész tervei alapján. Az ünnepélyes megnyitóra – melyen a teljes politikai vezetés részt vett – még a régi iskola udvarán gyülekeztek az akkori és a már végzett diákok, hogy aztán átvonuljanak az új épületbe. Az eredeti terv szerint közvetlenül a gimnázium mellett kellett felépülnie a templomnak, ami 1938-ra meg is valósult, ha kicsit egyszerűbb formában is.

Az épületsort szimmetrikusan záró rendház azonban már nem készülhetett el. A hosszú ideig játszótérnek és rúdli-pályának helyet adó hegyoldalban végül akkor még csak idegen testként, ma már inkább történelmi mementóként ható pártház épült föl 1972-ben. A gimnáziumban egészen az 1948-as államosításig ciszterci szerzetesek végezték az oktató-nevelő munkát. (Ez az év és az állam egyébként jó kondícióban találta az iskolát: az ország tanulmányi ranglistáján az első helyen állt, korszerű felszereltségéről pedig a korabeli szertár röntgengépe tanúskodik.) A szerzetes tanárok közül talán Kodály munkatársa, Rajeczky Benjamin a legismertebb gregorián zenei kutatásai révén, de irodalmi körökben a hosszú időn át igazgatóskodó Vörösmarty-szakértő, Brisits Frigyes neve is ismerősként cseng.

1950-ben az iskola nevét is meg kellett változtatni. Így lett a patinás egyházi iskolából híres állami iskola: a József Attila Gimnázium, azaz a „Jóska”. Soroljunk föl néhányat a diákok közül is: még a ciszterci időkben járt ide Zwack Péter, Császár Ákos matematikus, Castiglione László régész vagy a rímhányó Romhányi József. Az átmeneti korszak diákja volt Latinovits Zoltán, Czeizel Endre vagy Hámori József, a nemzeti kulturális örökség volt minisztere, hogy csak a legismertebbeket említsük. A rendszerváltozás után 1992-ben indult az első egyházi osztály, hogy aztán szép lassan, 1997-ben visszaálljon az eredeti rend: helyesebben egy iskolából kettő lett. Még pontosabban: a két különböző néven is működő iskola végül tényleg két különböző iskola lett. De ezt a törést mégis valamiféle harmónia veszi körül: Ugyanabban az évben, éppen 2000-ben, amikor hároméves, viszonylag békés együttélés után a ciszterci gimnázium újra birtokba vette az egész épületet, a József Attila Gimnázium beköltözött az ősi helyre, a Váli utcai épületbe, mintegy társbérllőként a Kolos Richárd Szakközépiskolával. Történelmi lakáscsere. És ez így, ezzel a cserével van rendjén.

A millenniumnak és saját múltjának tisztelegve a ciszterci iskola ez év tavaszán millenniumi anziksz néven nyolc képeslapból álló sorozatot jelentetett meg. Közülük az egyik egy régi képeslap reprintje, melyen még nem látható se a templom, se az iskola, csak nádas és klubház. A Gyökér István fantasztikus gyűjteményéből származó eredeti talán még abban a bizonyos nyomdában készülhetett. Ennek, mármint a régi lapnak a hátulján olvashatók a következő, „1913. VI. 26-án, este 10 órakor” papírra vetett sorok: „Különös véletlen folytán fehervár-úti kis trafikban rátaláltam e lapra, amely ép lakhelyemet ábrázolja, fent a negyedik emeleten az első ablak (mellette keresztjelzés) innen gyönyörű kilátás nyílik a budai hegyekre s különös szép volt e tó midőn a hold fürdött tükrében. Ó holdas est, de sokat eszembe jutottál. Teljes jobbulást kíván magácskának édi kis angyalkám, számtalan kézcsókkal Manyóka nénit váró fiú: Micije”

Barcza István